

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

De Ivstitia Et Ivre ceterisq[ue] Virtutibus Cardinalibus

Lessius, Leonardus

Antverpiæ, 1632

Capvt XXX. De Accusatore & Teste.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-72459](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-72459)

enim per iniuriam elicit, vt probat Gomez. c. 12. n. 6. & Clarus q. 55. v. Circa secundum.

Quintò, Si confugientem ad locum sacrum abstraxit contra Ius, tunc enim tenetur illum restituere in illum locum, nec potest vterius progredi, nisi legitime in eius potestatem deueniat. hoc tamen privilegio non fruuntur latrones publici, agrorum nocturni populatores, & qui in loco sacro enormia committunt, fiducia immunitatis. vide Siluestrum, v. Immunitas. 3. quæst. 2.

In his tamen & similibus casibus, Aduertendum est Primò, Si Iudici suppetebant alia rationes, ex quibus reum iniudicè damnaturus erat, vel damnare poterat, non tenetur ad restitutionem: quia solummodo in modo inferendi damni, iniuria commissà est, cum idem damnatum alia ratione iuste posset inferre. Itaque cum ad ipsam substantiam damni inferendi ius habeat, non censetur iniuriam fecisse, nisi quoad modum; & consequenter non tenetur ad restitutionem damni quoad substantiam. Confirmatur, quia etiam si restitueret illi vitam ademptam, posset tamen illam alia ratione auferre, & sic restitutio esset nullius momenti.

Secundò, Quando error à Iudice contra Iuris ordinem commissus est in aliquo puncto, in quo Princeps supremus poterat dispensare, ita vt ipsemet Princeps posset sic procedere, si de causa illa cognouisset: (vt si tortus est miles, vel vit in dignitate constitutus) tunc potest Iudici remittere restitutionem; quia potest eius factum approbare, vt supra dictum est.

Tertiò, Quando Iudex contra Iuris ordinem procedendo, reum fecit crimen confiteri, omni modo curare debet, ne ei inde damnatum sequatur; alioquin tenebitur ad restitutionem; nisi ratione supradicta excusetur.

Dices, Quid si Princeps patefacto iam crimine, omnino iubeat illum condemnari, po-

teritne Iudex inferior obedire?

Respondeo, Posse obedire; ratio est, quia hoc ipso, quo crimen patefactum est in iudicio absque iniuria, quæ à Principe processerit, & excepto casu reuelatæ confessionis, habet Princeps ius procedendi iuridicè contra criminofum confessum; maxime, si bonum publicum id postulet, vt si crimen sit atrox. etsi enim ex tali confessione non posset reus immediatè condemnari, eò quòd non videatur satis constare de delicto: tamen est iudicium ad inquirendum, si Princeps velit: quod confirmatur, quia si priuatus extorsisset ab aliquo confessionem criminis occulti, & illud patefaceret, posset Iudex contra talem procedere: etsi enim per iniuriam patefactum sit, non tamen id factum est per ipsum Iudicem, neque ipsius consensu: ergo similiter, si Iudex inferior extorsisset contra Iuris ordinem confessionem criminis atrocis in iudicio, posset Princeps, qui in hanc iniuriam non consensit, contra talem procedere: Si potest ipse procedere, potest etiam alteri causæ cognitionem committere: ac proinde etiam illi ipsi Iudici, per quem est patefactum. In hoc tamen casu, Iudex, qui illud iniquè extorsit, tenebitur ad restitutionem; nisi vel alia ratione potuisset iuste contra illum procedere absque fundamento illius extortæ confessionis, vel Iudex supremus possit condonare, & condonet. quando autem condonare possit, ante explicatum est.

Dices, Quomodo Iudex tenetur ad restitutionem, si potest illum condemnare mandato Principis?

Respondeo, Quia huic necessitati damnandi, causam dedit per iniuriam: sicut si ipse solus crimen sciens euulgaret, peccaret contra iustitiam infamando occultum peccatorem: crimine tamen euulgato, posset ex officio vt Iudex contra illum procedere: nihilominus tenebatur de damno inde secuto, cui per iniuriam dedit causam.

Tenetur ad restituere.

176

CAPVT TRIGESIMVM.

De Accusatore & Teste.

Constat Dubitationibus 8.

D. Thomas q. 68. & 70.

DUBITATIO PRIMA.

Quid sit accusatio, & quas requirat solemnitates.

RESPONDEO & Dico Primò, Accusatio proprie est delatio Rei de crimine, ad vindictam publicam libello facta. Ita Siluester, ex Azone. Finis accusationis est vindicta publica ad exemplum populi, vt omnes ab huiusmodi criminibus sibi caueant.

Dico Secundò, Ad eam Iure communi requiruntur sex. Primò, vt fiat in scriptis. Secundò, vt exprimat dies & annus, quo intentatur. Tertiò, Nomen accusatoris & accusati. Quartò, Species delicti. Quintò, Locus & etiam tempus, nempe annus, & mensis, quo delictum commissum est. Sextò, Inscriptio accusantis, colligitur ex L. Li-

bellorum, 3. §. 1. 7. de accusationibus, vbi in formula hæc omnia ponuntur, & deinde additur, Quod si libelli in scriptis legitime ordinati non fuerint, Rei nomen aboletur, & ex integro repetenda reum potestas erit, quibus verbis vult hæc ita pertinere ad formam accusationis, vt si ommissa fuerint, totus processus sit irritus, & accusator damnandus sit in expensas: quamuis ius habeat rursus de nouo hanc accusationem instituendi.

Primum requiritur, tum vt constet quid præcisè accusatori sit probandum; tum vt in eo non possit quidquam mutare, si forte viderit se probare non posse. consuetudine tamen receptum est, vt possit fieri verbaliter, modo Notarius eam statim in scriptum redigat; vt notat Clarus qu. 12. nu. 7.

Ratio cur singula requirantur.

Kk 2

Secun-

174
Si alia ratione poterat reum damnare, non tenetur ad restituere.

175
Si Princeps iubeat reum plebii.

Secundum modò non est necessarium, vt testantur Doctores: parum enim ad rem facere videtur.

Tertium est necessarium, quia debet constare quis sit accusator & quis accusatus. si accusati nomen ignoretur, potest ex habitu, officio, vel aliis circumstantiis adscribi.

Quartum est etiam omnino necessarium, quia super hoc fundatur intentio accusantis.

Quintum etiam est necessarium, adeò vt si in accusatione criminali omittatur, ipsa sit nulla, vt colligitur ex d. L. Libellorum. & docent communiter DD. in L. Edita. 3. C. de edendo. Ratio est, quia alioquin accusatio redderetur incerta & lubrica, & reo eriperetur facultas se defendendi, probando negatiuam, & testes conuincendo falsi.

4 Aduerte tamen, non teneri exprimere in Libello diem commissi delicti, sed solum mensẽ; vt expressè habetur d. L. Libellorum, quia alioquin potestas accusandi & probandi nimis restringeretur. facile enim fieri potest, vt quis diei vel etiam hebdomadæ sit oblitus: quia non ita cadit sub sensum, vt locus.

Petes, Quid si reus petat exprimi diem & horam delicti, vt probe se eo die fuisse absentem, cogendũsne erit accusator vt exprimat? Gomezius cap. 11. n. 4. negat. Primò, Quia d. L. Libellorum, dicitur, *Nec diem autem nec horam inuitus comprehendet.* Secundò, Quia alioquin reus facile eluderet accusationem, subornando testes, qui deponerent, illum eo die & ea hora alibi fuisse.

5 Sed communis sententia est, cogendum esse, vt fatetur ipse Gomezius. Idem tenet Clarus supra num. 13. & Emanuel Soarez in Annot. in Gomezium. Ratio est, quia hoc esset defensionem reo intercludere; cum non aliter probare possit se non fecisse, quàm ostendendo se eo tempore non potuisse facere, eò quòd esset alibi, vel infirmus.

Ad primum Respondeo; Tantum ibi significatur, non esse per se necessarium vt ponatur dies & hora, sicut necessarium est vt ponatur mensis. hinc tamen non sequitur non esse necessarium, si reus velit.

Ad secundum: Non est præsumendum tam facile testes subornari, cum id magno illorum periculo futurum sit. Si tamen accusator non meminit diei & horæ, potest iurando se non recordari, defungi, vt Clarus notat. quòd si meminit, & edat diem; non tamen tenetur probare, quia ad hoc se non obstrinxit.

6 Petes, Quid si sponte posuit diem & horam, & non possit probare illo tempore esse commissum, sed alio; poteritne sequi condemnatio? Communis fere DD. sententia est. non posse: quia non est probatum id quod est positum in libello.

Sed hæc sententia non seruatur in praxi, vt docet Clarus nu. 14. & Gomezius nu. 6. neq; est contentanea Iuri aut rationi: si enim apertè probatum est per testes omni exceptione maiores, delictum, v.g. sacrilegium vel furtum talis rei à te verè esse commissum tali tempore vel loco, quid refert quòd erratum sit in die, hora, vel loco particulari? non enim puniendum delictum, quia hoc vel illo loco, hoc vel illo die commissum est; sed quia commissum est, & commissum esse constat. Nisi fortè ratio delicti ex circumstantia loci vel temporis pendeat; vt si quis loco vel tempore prohibito piscatus, venatus, vel pastus fuerit: tunc enim lo-

cus & tempus eatenus exprimendum in libello, & probandum in progressu, quatenus ad delicti substantiam opus est. Pari modo, si qualitas aliqua vel conditio delicti sit proposita in libello, tantum aggrauans delictum & penam eius, (vt si

accusetur, quòd occiderit proditoriè, vel quòd furatus sit bis terve) etiam si qualitas illa non possit probari; si tamen ipsum delictum simpliciter probatum fuerit, potest, & debet sequi condemnatio; quia interest boni publici, vt tale delictum etiam semel, vel absque tali conditione commissum puniatur, quando plenè in iudicio probatum fuerit. Ita docet Gomezius num. 7. parum enim refert, quòd accusator non poterit conditionem illam delicti probare, quando probauit delicti substantiam. Accedit quòd in libellis apponi solet clausula, qua accusator testatur se non velle obligari, nisi ad probandum id quod est necessarium & principale.

Sextum, Nempe inscriptio accusantis, qua accusator se obligat ad penam talionis, modò non est necessaria in foro seculari; imò nec in vsu: tum quia id retraheret homines ab accusando; rati enim reperientur, qui velint suscipere onus probandi sub tanto periculo: tum quia hoc tempore Iudex ex officio procedere potest, si accusator defecerit. In foro tamen Ecclesiastico, vbi seruatur Ius Canonicum, necessaria est, vt colligitur ex cap. Qualiter & quando. 2. de accusationibus.

Verum etiam in foro seculari non addatur, tamen tacitè intelligitur ex legis dispositione, præsertim si deprehensus fuerit accusator per calumniam accusasse. Patet ex L. Mulier. 4. & L. seq. Quæsitum. 7. ad S. C. Turpilian. Consecuto tamen habet, vt non puniatur pari pœna, sed minore, pro arbitrio Iudicis; ne homines ab hoc actu omnino deterreantur, vt docet Couarruias lib. 2. variar. cap. 9. num. 1.

DUBITATIO II.

Vtrum accusationem debeat precedere secreta monitio.

Respondeo & Dico Primò, Quòd cumque crimen est probabile in iudicio, non tenetur accusator ex iustitia præmittere secretam monitionem, v.g. vt reus desistat, vt satisfaciat; sed potest sine iniuria accusationem instituire. Ratio est, quia tunc propter bonum publicum concessa est accusatio, vel saltem denuntiatio, vt crimina in exemplum aliorum puniantur, sicque omnes à malo absterreantur. vnde reus non potest queri de iniuria sibi facta, quòd antè monitus non fuerit.

Dices, qui denuntiaturus est denuntiatione euangelica, tenetur prius monere peccatorem, si putet eum emendatum iri, idque ex iustitia, vt multi volunt: ergo etiam qui iudicialiter denuntiat vel accusat.

Respondeo, Esse disparem rationem, quia qui vtitur denuntiatione euangelica, nullam habet causam denuntiandi, si proximus putetur priuatum emendandum; nam hæc non instituitur ad punitionem, seu ad exemplum publicum, cum ex ea nemo puniri possit; sed solum ad fratris emendationem; quæ eum sine eius infamiatione possit obtineri, nullum ius habere videris ad eius famam

7 Sufficit probare substantiam delicti.

8 Inscriptio non est in vsu in foro seculari.

9

10 Si crimen est probabile.

11 Denuntiationem euangelicam præcedit monitio.

vio-

Non debet exprimi dies.

Si velit reus, tenetur exprimere.

Etsi non possit probare diem & horam, non refert.

violandam. qui autem accusat vel iuridicè denuntiat, spectat punitionem ob bonum publicum. itaque etiam si esset priuatum emendandus, tamen subest iusta ratio illum deferendi, nempe vt eius punitione alij terreatur.

12 *Interdum est contra charitatis.* Dico Secundo, Fieri tamen sæpè potest, vt priusquam accuset vel denuntiet iuridicè, tenearis lege charitatis proximum monere, vt desistat à crimine: vt si delictum sit occultum, & speretur priuatis monitis esse emendandus, & ad debitam satisfactionem inducendus; maximè si persona habeatur honesta; tunc enim contra charitatem esset, tantum malum illi irrogare.

13 *Si crimen contra bonum publicum.* Aduerte tamen, quando crimen est contra bonum publicum, & adhuc pendet, vel continuandum putatur in futurum, charitatem ordinariè non postulare vt monitio secreta accusationem vel denuntiationem præcedat; sed debere statim deferri iudici vt malo occurrat: vt si occultè hæreticus aliquis in urbem irreperit, si quis cum hoste occultè tractet, vel consilia Principis significet, si quis falsam monetem eadat. Ratio est, quia periculum, quod impèdet, est maioris momenti, quam infamia & damnum omne, quod iste ex accusatione incurret. Neque hic scrupulosè examinandum an fortè emendabitur priuata monitione; quia in re tanti momenti eligendum est id, quod tutius est. facillè enim posset talis priuatum monitus simulare emendationem & pœnitentiam, ac interea occultè exequi quæ destinauerat. Itaque in huiusmodi, nisi certò constet, periculum cauere posse priuata monitione, non est adhibenda. Secus est in alijs delictis, ex quibus non impendet incommodum, nisi ipsi peccatori, vel alteri priuato, vt dictum est cap. 1. dubit. 9. vide D. Thomam qu. 68. art. 1.

DUBITATIO III.

Vtrum accusator possit desistere ab accusatione incepta, & quas ob causas.

14 *Interdum est contra charitatis.* R Espondeo & Dico Primo, Certum est posse, & etiam debere desistere, si deprehendit se errasse, cum putauit hunc esse auctorem criminis; vel si res incipit ei esse dubia, perseverante dubio post diligentem inquisitionem; vel denique si videt se probare non posse. tunc enim pergere in accusatione, esset calumniari.

15 *Iudex accusationem rescindit, seu abolet in rebus euentis.* Dico Secundo, Certum est posse desistere, si Iudex accusationem refutat, nolendo eam admittere, vel si rescindat admissam: hoc autem Iudex facere potest, Primo, Si videt libellum habere aliquem defectum substantialem. Secundo, Si accusatur aliqua persona, quæ non potest sine magna Reipub. perturbatione puniri: tunc enim supremus Iudex seu princeps potest accusationem inchoatam abolere, etiam si accusator priuatam causam, vt suas iniurias persequatur, accuset; vt docet Caiet. quæst. 68. art. 3. Ratio est, quia Principis est, primariò gerere curam boni communis, ad quod refertur bonum priuatorum: ac proinde ipsius est cauere damnum publicum, etiam cum incommodo priuatorum. Iudex autem inferior ob eandem causam potest accusationem ab initio non admittere, & repellere, idque non ordinario iure & potestate, sed ex tacita quadam Principis voluntate,

seu ex *bonitate*, vt ait Caietanus: admissam tamen non potest ex auctoritate abolere; sed potest suspendere & dissimulare, & interim totum negotium Principi exponere. Tertio, Si persona illa bono publico centerur necessaria, vel valdè con-
16
ducibilis: tunc enim supremus Princeps potest accusationem abolere. Inferior autem Iudex potest eam non admittere, & admissam impedire, & *denuntias*, si non agitur de iniuria partis. Si autem agitur de iniuria partis, non potest; non enim ad ipsum spectat principaliter boni publici promotio, sed officij iniuncti administratio. Itaque tenetur parti ius dicere, nec potest se prætextu maioris boni publici eximere. alioquin sæpè hac arte Iudices liberarent quos vellent. potest tamen Principi scribere, quid iudicet expedire, & interim sententiam sustinere.

Dico Tertio, In causa ciuili potest actor à lite
17
recedere, siue per gratiam, siue per transactionem. Si tamen actio sit famosa, qualis est actio furti, non potest in ea transigere post litis contestationem, sine Iudicis auctoritate: alioquin notatur infamia, vt patet L. Furti. 6. §. Pactus. 7. de his qui notantur infamia. vide Glossam in cap. 1. de collusionione detegenda.

Dico Quarto, in causa criminali, ante litem in-
18
choatam licitum est desistere per gratiam; (quod intellige in euentu, quo non tenetur accusare vel denuntiare) post litem inchoatam, non est licitum sine Iudicis auctoritate; neque etiam sine consensu Rei, si fuit subiectus tormentis, vel ex accusatione infamatus; quod si aliter destiterit, incurrit pœnam S. C. Turpilianæ, quo (si quidem erat crimen publicum, quod accusauerat) punitur infamia & quinq; libris auri, vt patet L. 1. C. ad Turpilianum. Si autem erat priuatum, punitur pœna extraordinaria arbitrio Iudicis. L. Si quis. 7. eodem. vide Glossam supra, & Siluestrum v. Accusatio, num. 8.

Petes, Quod crimen dicatur publicum, quod
19
priuatum.

Respondeo, *Publicum* crimen dicitur, cuius ac-
20
cusatio cuiuslibet concessa est, quia ad publicam utilitatem maximè pertinet illud puniri. vt patet ex L. 1. & sequent. 7. de public. Iudic. Tale est Primo, Omne illud, quod directè fit contra Deum vel res diuinas: hoc enim in omnium iniuriam fieri censetur: vnde merito quiuis illud accusare potest: vt hæresis, blasphemia, euersio templorum & imaginum, & similia sacrilegia. Colligitur ex L. 4. C. de hæreticis. Secundo, Tale etiam est, quod fit contra maiestatem Principis vel Reipub. vt omnia crimina læsæ maiestatis. Tertio, Quod fit contra priuatam personam, ita demum censetur publicum, si lege statutum sit vt publicum habeatur; vt crimen homicidij, parricidij, adulterij, pœculatus, falsi, vis publicæ vel priuatæ, ambitus, repetundarum, annonæ: vt patet dicta L. 1. 7. de publicis Iudiciis.

Priuatum dicitur, cuius accusatio solum con-
21
cessa est ei, qui iniuriam vel damnum passus est, vt crimen furti, iniuriarum, stellionatus, vt patet ex d. L. Si quis. 7. ad Turpilian. & L. final. 7. de priuatis delictis.

Dico Quinto, Licitum est transigere in crimine
22
publico capitali, (id est, quod pœna capitis puni-
tur) præterquam in crimine adulterij; quia hæc transactio est turpis, si autem est crimen publicum
non

non capitale, non est licitum transigere, nisi in crimine falsi. vtrumque habetur L. Transigere. 18. C. de transacionib. In criminibus priuatis, generatim transactio est licita. Ita Glossa in c.1. de colul. insinuat. hæc tamen intelligenda sunt ante accusationem; nam post accusationem non potest fieri sine auctoritate Iudicis. Verum in his videndæ sunt leges & consuetudines Prouinciarum: nam hæc, quæ ex Iure communi allata sunt, supponunt accusationem fieri cum inscriptione; vt patet 7. & C. ad Turpilianum: quæ tamen iam vix est in vsu. Adde, si accusator aliter quam par est desistat, posse Iudicem procedere per inquisitionem, vt communiter Doctores docent.

DUBITATIO IV.

Quot testes in causis criminalibus requirantur, & quomodo plene probent.

23 Notandum est, neminem condemnari posse, nisi per publicam scientiam constet Iudici de crimine & criminis auctore: quia cum ex potestate publica, iudicia exerceat, sententia, præfertim condemnatoria, ex publica scientia proficisci debet. Tribus autem modis crimen per publicam scientiam constare potest. Primò, Si ipse Iudex cum tribus vel quatuor aliis deprehendat illum in flagranti delicto. Secundò, Si reus in iudicio confiteatur crimen. Tertio, Si testibus conuincatur. hic tertius modus est ferè ordinarius. itaque inquirendum est, quot & quales testes requirantur.

Tribus modis delictu parere potest.

24 Dico Primò, Quando per testes veritas inquiretur in causis criminalibus, requiruntur & sufficiunt duo testes legitimi, fide digni, & omni exceptione maiores. est communis sententia DD. vtriusque Iuris, & Theologorum. & colligitur ex L. Vbi numerus. 12. 7. de testibus. & cap. Licet vniuersis. 23. de testibus. & cap. Cum esses. 10. de testamentis.

Duos testes requiri.

Duos requiri, ita vt vnus non sufficiat ad condemnandum, Iure gentium receptum est: facile enim vnus peruertere posset. duos autem peruertere & efficere vt conformiter loquantur, nec vsquam se falsitas prodat, est valde difficile. Nec obstat, quòd quidam dicant id esse Iuris naturæ; quia Ius gentium passim vocatur Ius naturale, eò quòd ratio naturalis omnes gentes id docuit. propriè tamen loquendo, non est vniuersum Iuris naturæ, posset enim Respub. Principi sapienti & iusto dare potestatem condemnandi ex propria scientiâ cum vno teste, vel etiam sine teste: imò probabile est Principem in quibusdam casibus hanc potestatem habere, vt dictum est cap. 29. dub. 11. Credo tamen Respub. non posse dare potestatem Principi, vt etiam quando ipse alia ratione de crimine non est certus, ex dicto vnus testis condemnare possit: quia non habetur sufficiens certitudo ex vno teste, ad pœnam mortis, vel mutilationis inferendam; nisi fortè testis sit summæ auctoritatis & fidei, & hac ratione est propriè Iuris naturæ vt sint duo testes, id est, non pauciores, quàm duo.

Quadam ratione est Iuris naturalis, quadam gentium.

25 Dnos sufficere, similiter est Iuris gentium; non quòd Ius gentium præcipiat vt duo sufficiant; sed quia non plures requirit, sed permittit reum ex duobus testibus condemnari. Huic tamen non

Duos sufficere.

obstat, quin Ius ciuile vel Canonicum in aliqua causa possit plures requirere. sic Iure Canonico ad condemnandum Episcopum Cardinalem requiruntur 72. testes: ad Presbyterum Cardinalem 64. ad Diaconum Cardinalem 27. ad reliquos Clericos 7. vt patet cap. 3. Præsul. 2. qu. 5. ex Siluestro Papa. Ratio est, quia isti apud multos sæpè sunt in magna inuidia, eò quòd alios corripere debeant, quia ex eorum damnatione multum detrahuntur existimationis & reuerentiæ, quæ debetur ministris Ecclesiæ. Norat tamen Clarus qu. 66. hunc numerum testium in praxi non feruari. Sic etiam Iure ciuili in testamentis clausis requiruntur 7. testes, in apertis quinque, in codicillis quinque, in criminalibus tamen hoc Iure sufficiunt duo: quia in testamentis plures sunt insidiatore, & testator mortuus non potest suam mentem interpretari.

27 Plures requiruntur ad condemnandos Ecclesiasticos.

Petes Primò, Vtrum etiam Iure diuino positum hic numerus testium sit definitus.

28 Nò est maius Iuris diuini positum.

Respondeo, In Lege veteri ita definitum fuisse, vt patet Deut. 17. In ore duorum aut trium testium peribit qui interficietur. nemo occidatur vno contra se dicente testimonium. & cap. 19. Non stabit vnus testis contra aliquem, quidquid illud peccati & facinoris fuerit; sed in ore duorum aut trium testium stabit omne verbum. In noua tamen Lege hoc Ius nõ obligat, nisi quatenus continet id quòd est Iuris naturæ; quia omnia præcepta Legis veteris, qua parte continent Ius positium, cessarunt per mortem Christi. Nec obstat illud Matth. 18. vbi Dominus iubet fratrem peccantem corripere coram vno vel duobus testibus, vt, inquit, in ore duorum vel trium testium stet omne verbum. Solùm enim vult ostendere id esse consentaneum Legi veteri, & rationi naturali: optimè enim poterit per duos vel tres testes conuinci, si neget se malè fecisse.

Petes Secundò, Vtrum duo testes requirantur præter accusatorem?

Respondeo, Iure ciuili & Canonico duos testes requiri præter accusatorem, vel id quòd vicem accusatoris supplet, vt patet ex dictis c. 29. dubit. 12. quia Iudex non potest procedere sine accusatore vero vel ficto. Puto tamen id neque Iure naturali, neque Iure diuino positum, neque Ius gentium esse necessarium. Non Iure naturali aut gentium, quia accusator non requiritur vt ipse ex se adferat vllam probationem vel confirmationem delicti; sed solum vt excitet & quodammodò cogat Iudicem ad causam cognoscendam, quam ipse illi probat tantummodò per testes; itaque tota cognitio & certitudo criminis commissi est ex testibus: atqui Iure naturæ non requiritur, vt Iudex aliunde excitetur ad causæ cognitionem; sed hoc constitutum est Iure positum ad coercendum malignitatem, qua alioquin Iudices vtri possent, si sponte sua, vel relatione alicuius priuati extrajudicialiter facta, possent causas inchoare, nulla infamia præcedente. Deinde quando crimen est manifestum, & auctor omnino occultus, si accedant duo testes, potest condemnari, & tamen nullus hic est, qui hunc in particulari accuset: (nisi fortè fiscalis, qui tamen non scit aliunde quàm ex illis duobus testibus) quòd enim crimen notorium dicatur vicem accusatoris supplere, eatenus tantum verum est, quòd instar accusatoris excitet Iudicem, vt procedat ex officio. Non etiam Iure diuino requiritur accusator à teste distinctus, quia Deut. 17. & 19. solum requiruntur duo testes, vt quis possit con-

29 Accusator solo Iure positum requiritur præter duos testes.

30

demnari ad mortem. & Matth. 18. is qui corripit fratrem, & postea illum denuntiat Ecclesie, vocatur testis; ut patet ex verbis Domini, cum ait, *Corripit eum inter te & ipsum solum: si te non audierit, adhibe tecum adhuc unum vel duos, ut in ore duorum vel trium testium stet omne verbum.* si enim unum adhibes, iam estis duo testes: si duos, estis tres. ipse ergo, qui accusat vel denuntiat, testis est, si deponat eo modo quo testis debet: & satis unum huic accedere. unde patet Iure diuino non fuisse necessarios duos testes, præter accusatorem vel denuntiatorem; sed unum fuisse satis, si ipse ut testis poterat deponere.

31 Dices, Qui furantur fructus ex hortis, vel ligna ex siluis, puniri solent ex foliis custodis testimonio: ergo non requiruntur duo testes; imò vnus sufficit, qui sit accusator pariter & testis.

Respondeo, Custodis testimonium non sufficere ad condemnationem absque alijs indicijs, si reus neget; sed tantum ad inquirendum, examinandum, & minandum. Adde, ad leuem aliquam castigationem, quæ sit absque infamia, irrogandam, posse interdum unum testem, si simul sit accusator, sufficere, ut solet fieri in scholis inter studiosos: ad grauem autem pœnam, cui coniuncta infamia, requiruntur duo testes, præter id quod supplet vicem accusatoris.

32 Dico Secundò, Ut duo testes plenè probent, requiritur Primò, Ut deponant iurati. Secundò, De eodem facto. Tertio, Quòd sensu externo illud perceperint, (v.g. quòd viderint occidentem; furantem; audierint blasphemantem.) Quarto, Ut sint omnni exceptione maiores.

Primùm, Ut sint iurati, patet cap. Nuper. §. 1. de testibus, vbi Honorius III. ait, *Nullius testimonio, quantumvis religiosus existat, nisi iuratus deposuerit; in alterius præiudicium debet credi.* Idem patet cap. Tuis. quæst. 39. eodem titulo, vbi Panorm. ait, *Ne Episcopo quidem, ut testi credi in alterius præiudicium, nisi iurato.* Ratio est, quia absq; iuramento facilius est mentiri quàm cum iuramento; diuini enim Numinis reuerentia prohibet mentiri iuratum. debet autem veritas in iudicijs certissimo modo inuestigari. Porro iurare debet se dicturum totam veritatem, quam in causa præsentis nouit, nulla falsitate adiecta, ut patet cap. 20. Hortatur. §. quæst. 9.

33 Secundò, Ut de eodem facto, patet; quia alioquin non erunt contestes, sed testes singulares, quorum alter alterius dictum non confirmat, sed uterque suum tantum: & sic erit tantum probatio per unum testem. unde debent conuenire in tempore, loco, & delicti specie: nam ex diuerso tempore & loco colligitur non esse idem factum, de quo deponunt. si tamen alter exprimat certum diem, alter dicat se non meminisse diei, valet. Secus tamen si alium diem exprimeret; tunc enim putaretur aliud factum: nisi ipsum sit tale ut non possit fieri. Unde sequitur, si vnus testis deponat de vna propositione hæretica asserta à reo, & alius de alia, non plenè probat hunc esse hæreticum; quia neutra hæresis est plenè probata: sicut enim nemo potest probari esse homicida, aut adulter, aut fur, aut sacrilegus, nisi unum idemque factum externum per duos testes probetur; ita etiam nemo potest probari hæreticus, nisi vna eademque hæresis asserta, per duos testes probetur. Quare fallitur Gomezius, & Iurisperiti quos ipse citat cap. 12.

Vna eadè hæresis per duos probanda.

nu. 12. contrarium absque firma ratione vel textu tenentes. nam quòd ipsi dicunt hæresim continere multas species; ac proinde si vnus testis deponat de vna hæresi & alius de alia, plenè probati delictum in genere, quod ex speciebus resultat; idem dici potest de furto, & reliquis delictis; continent enim multas species seu facta, ex quibus resultat aliquem esse furem. Fatendum tamen est, huiusmodi probationem esse plus quàm semiplenam: nam vtraque est semiplena; sed quia sunt de factis diuersis, non possunt vnâ plenam conficere. Altera tamen alteri addit nouum indicium, seu suspicionem. Quòd si duo de eadem hæresi asserta deponant, & solum in tempore discrepent, plenè probant; quia in substantia delicti conueniunt: & quamuis non sit idem numero actus, tamen quia est idem numero significatum, habetur pro eodem actu: imò discrepantia temporis interdum facit ad maiorem fidem.

Tertium est, Ut sensu externo perceperint, L. Sola. 4. C. de testibus, vbi Glossa & communiter Doctores, & cap. Si testes. 4. §. Solam. 4. q. 3. Ratio est, quia non possunt esse certi de facto externo, nisi per aliquem sensum. unde si solum ab alijs audierint, non probant plenè, sed solum faciunt indicium ad inquirendum ab illis.

Quartum est, Ut sit omni exceptione maior, de qua dubitatione sequenti.

DUBITATIO V.

Quinam sint testes idonei, qui minus idonei.

35 Notandum est, quosdam dici testes idoneos, seu omni exceptione maiores, eos nimirum contra quos nihil potest Iure opponi, cur minus sit illis fides adhibenda, seu cur non sint ad testificandum admittendi. Minus idonei sunt, quibus aliquid opponi potest, vel ex natura rei, vel ex Iuris dispositione. & quia omnes habentes perfectum vsum rationis sunt idonei, nisi aliquid in illis sit, ob quod Ius velit eos censerè minus idoneos, videndum est quinam Iure repellantur: sic enim intelligitur quinam sint omni exceptione maiores.

Primùm igitur in causis criminalibus Iure Canonico repellitur mulier, ob fragilitatem sexus & ingenij mutabilitatem. Ita habetur cap. Forum. 10. sub finem, de verb. significat. & cap. 16. Mulierem. 33. qu. 5. Iure tamen ciuili in omni causa admittitur, L. Ex eo. 18. 7. de testibus. præterquam in testamento, L. Qui testamento. 20. §. Mulier. 7. Qui testam. fac. poss. Ita communiter tradunt DD. ut docet Gomezius cap. 12. num. 13.

37 Secundò, Repellitur minor viginti annis, L. In testimonium. 10. 7. de testibus dictum tamen eius facit indicium sufficiens ad capiendam informationem; non tamen ad torturam, ut ibidem docet Gomezius. unde non est verum, quod ait Siluest. v. Testis, qu. 1. dictum impuberis facere indicium ad torturam. Si tamen sit puer, (id est, quatuordecim annorum in masculo, duodecim in femina) admittitur in ciuilibus.

Tertio, Inimicus eius contra quem testimonium dicitur. hic repellitur etiam in criminibus exceptis, in quibus alij testes minus idonei admittuntur, ut in probanda simonia, hæresi, & similibus;

bus, vt patet cap. Per tuas. 32. de simonia. debet tamen esse inimicitia grauis; vt si præcessit inter eos iniuria, vel lis super causa capitali, vel magna parte bonorum, sed hoc relinquitur arbitrio Iudicis definiendum.

Sanguine iuncti.

Quartò, Ascendentes & descendentes accusatoris; item collaterales: sed hi tantum vsque ad quartum gradum, vt docet Gomezus n. 15. Idem dicendum de affinibus.

38

Aduerte tamen, Confanguineos & affines Rei interdum admitti posse ad reum defendendum, eiusque innocentiam probandam: sic enim habet vsus, teste Claro q. 24. num. 12.

Domesticus. Infamis.

Quintò, Domesticus ipsius producentis. Sextò, Infamis infamia iuris; qualis est omnis, qui de aliquo crimine est damnatus. Infamis autem factò, etiam regulariter repellitur. potest tamen interdum admitti in subsidium, quando aliter veritas cognosci nequit; sed cum tortura, vt docet Clarus num. 13.

Periurus.

Septimò, Periurus, qui in aliqua causa falsum cum iuramento deposuit: qui enim semel peierauit, putatur facile secundo peieraturus.

39

Socius criminis.

Octauo, Socius criminis, L. finali, C. de accusationibus, & cap. Veniens. 10. de testibus. Ratio est: hic enim facile alium nominabit, vel quia illius priuilegio veniam sperat, vel quia odio cupit illum eodem supplicio perire, vt habetur d. L. finali. In criminibus tamen exceptis, admittitur socius vt idoneus testis; vt in hæresi, crimine maiestatis, falsa moneta, maleficio seu sortilegio, sodomia, & furto famoso. Addit Gomezus nu. 16. idem dicendum in delictis quæ non possunt sine socio committi. Itaque in huiusmodi, depositio socij non solum erit sufficiens indicium ad torturam, sed etiam erit semiplena probatio; & accedente alio socio, qui idem deponat, erit plena probatio. & poterit reus condemnari, vt docet Cynus in d. L. vlt. C. de accusat. & Panorm. in cap. 1. de confessis. debet tamen hæc depositio fieri tamquam à teste, nempe cum iuramento, & citata parte: cui etiam danda est copia depositionis, vt possit se defendere.

Inops.

Nonò, Persona vilis, & inops, de qua suspicio est facile posse pecunia corrumpi: secus si sit honesta. vide L. 3. & 4. de testibus, vbi ferè hæc omnia habentur, & Siluest. v. Testis, q. 1.

40

Testis minus idoneus sæpe facit indicium.

Circa hæc Notandum Primò, Etsi testis minus idoneus non probet semiplenè; facit tamen aliquod indicium, quod cum alijs coniunctum sufficit ad torturam: nisi repellatur ob subiectionem vel reuerentiam, quam debet accusatori; vt si sit seruus, vel liberus, vel filius: tunc enim nullum facit indicium; similiter si ob inimicitiam. Denique si repellatur, eò quòd sit receptus ante litem contestatam, vel parte non citata: hoc enim casu attestaciones non valent; (vt habetur cap. Quoniam. 5. vt lite non contest. non procedatur) præterquam in casibus ibidem & in Glossa exceptis. Quidam tamen dicunt, testes minus idoneos non facere vllum indicium, si tempore depositionis pars opposuit exceptionem inhabilitatis; idque approbat Gomezus num. 20. sed non puto receptum in praxi.

41

Aliquando admittitur.

Notandum Secundò, Testes minus idoneos admitti tamquam idoneos, quando delictum est commissum eo loco vel tempore, vbi copia testium haberi nequit; vt in campo, silua, cubiculo, monte,

vel nocturno tempore, vt patet capite finali, de testibus. Item si alter testium sit valde dignus fide, potest supplere defectum, qui est in altero minus idoneo, ita vt simul efficiant plenam probationem, vt tenet Baldus in L. Si quis ex argentarijs. 6. §. 1. de edendo, & alij Doctores ibidem.

DUBITATIO VI.

Utrum semper teneatur quis testari vel denuntiare, Iudice præcipiente, vel iuramentum deferente.

Respondeo & Dico Primò, Subditus tenetur denuntiare & testari, posito præcepto Iudicis. Primò, Si auctor labore infamia delicti. Secundò, Si nulla quidem labore infamia, tamen ab eo impendat damnus bono publico in futurum, quod alia ratione quam per Iudicem auerti nequit. hoc casu etiam absque præcepto Iudicis obligatur.

Tertiò, Si graue malum impendat alicui priuato, quod aliter nequeat impediri. nam tunc etiam charitas obligat ad denuntiandum vel testandum. In his tribus euentis Iudex habet auctoritatem præcipiendi denuntiationem & testificationem: vnde si præceperit sub pœna excommunicationis latæ sententiæ; qui non obediuerit, incurrit censuram; quia tenebatur obedire, vt rectè docet Nauarr. cap. 17. n. 3. 4. & 35. & cap. 25. n. 46. & 47.

Quartò, Si de auctore delicti est semiplenè probatum. si enim vniquam testem cogere potest, certè tunc potest; vnde delato iuramento, tenetur testis iurare de veritate dicenda. Confirmatur, quia delictum iam incipit esse publicum, non minus quam per infamiam: ergo si posita infamia Rei tenetur testari, etiam tenetur posita semiplena probatione. cessat enim ratio cur possit excusari, nempe infamatio rei de crimine occulto.

Quintò, Si procedatur viâ accusationis, & delictum plenè probari possit, testis citatus tenetur testari. colligitur ex L. Inuiti. 8. & 19. de testibus, vbi dicitur, quoniam non possit compelli ad testandum inuiti: vnde à contrario sensu intelligitur, ceteros posse inuitos compelli, inter quos etiam est iste. Probatur, Nisi hoc casu testis possit cogi, nemo auderet accusare; quia non possit probare nolente teste; & sic videretur calumniator: hoc autem redundaret in damnus publicum. Adde, quando quis accusauit vel denuntiauit, eò quòd in conscientia ad hoc obligaretur; tunc testis tenetur sponte se offerre in testem, vt docet Nauarr. cap. 25. n. 47. quod intellige, si videt suum testimonium esse necessarium.

Dico Secundò, Multis tamen casibus non tenentur denuntiare vel testari. Primò, Si nosti ex confessione sacramentali: imò tunc nulla ratione potes; etiam si inde Reipub. salus penderet, vt communiter Doctores tradunt.

Secundò, Si tibi sub secreto patefactum est consilij vel auxilij petendi causa, ad salutem animi vel corporis miseri delinquentis: vt si sis medicus, aduocatus, obstetrix; tunc enim non potes denuntiare, nec testimonio tuo confirmare, etiam si de auctore esset infamia, vel semiplena probatio. Ita Corduba lib. 1. qq. qu. 43. dub. 2. Nauarr. cap. 25. num. 46. Petrus Nauarra lib. 2. cap. 4. nu. 222. qui multos

multos citat pro hac sententia: qui tamen id non docent in euentu infamiae & semiplenae probationis. Ratio est, quia non debet misero homini obesse, quod consilij vel auxiliij petendi causa se alteri bona fide patefecerit. alioquin peccatores a consilio petendo auerterentur: unde multa mala sequi possent.

46 Dices, Iudex habet ius inquirendi, dum est infamia vel semiplena probatio: ergo qui nouit, tenetur patefacere, etiam si sub iuramento promiserit secretum; tua enim promissio & tuum iuramentum non potest iuri Iudicis praediacare.

Ob hoc argumentum Sorus de secreto, membro 2. qu. 7. concl. 4. contrarium tenet. Sed neganda est consequentia; etsi enim Iudex legitime inquirat, ut officio suo & Reipubl. satisfaciatur; ego tamen, qui sic cognoui, nec teneor, nec possum aperire, ob rationem dictam. multo enim magis cedit in bonum publicum ut huiusmodi fileantur, quam ut detegantur.

47 Aduerte tamen, si denuntiatio vel testificatio sit necessaria ad damnū aliquod publicum vel priuatum auertendum, promissionem secreti, etiam iuramento confirmatam, non obligare; quia nullum iuramentum promissorium cedens in damnum iniustum tertij obligat: ac proinde talis tenetur illud aperire, non secus ac si non promississet.

3. Tertio, Si auctor non laborat infamia, nec timeatur damnū in futurum, (ut si speretur emendandus priuatis monitis) non teneris denuntiare, neque testari contra eum, quando proceditur per inquisitionem; etiam si tu cum duobus vel tribus alijs scias, esse ferē communis sententia DD. qui docent, Iudicem non posse tunc inquirere; vel si potest inquirere, id non esse ex eo, quod iurisdictionem habeat in auctorem occultum criminis; sed ut satisfaciatur Reipubl. quae postulat ut fiat diligens inquisitio, ut malefactores timeant & compescantur: non tamen postulat ut in hoc casu reuelentur. Ita Silu. v. Inquisitio. 1. num. 7. & v. Correctio. num. 6. Fumus v. Inquisitio. num. 10. Petrus Nauarra lib. 2. cap. 4. num. 168. unde hinc datur species quadam belli vitimque iusti, dum Iudex iuste testem urget, & testis iuste negat.

48 Putant tamen quidam, in huiusmodi euentu non esse contra iustitiam, si denunties aut testaris; modo crimen non sit adeo occultum, quin aliquo modo probari possit, quia qui potest probare, ei concessum est propter bonum publicum, ius accusandi vel denuntiandi: hoc enim expediebat ad malefactores coercendos. verum quousque id licitum sit, ostensum est supra cap. 29. num. 111. & 112.

Neque cum Addo, non esse contra iustitiam, dum crimen est publicum & auctor occultus, si contra eum deponas cum iureiurando tamquam testis, etiam si solus videris; quia efficies semiplenam probationem: qua posita, Iudex potest procedere ex officio etiam ad toturam.

4. Quarto; Quando proceditur via accusationis,

49 si testis videt rem probari non posse, eod quod ipse solus & accusator sciant, non tenetur testari, quia accusator non potest tunc accusare, nisi forte id necessarium fuerit ad malum impediendum. potest tamen testari si velit; & efficit semiplenam probationem; poteritque Iudex ex officio procedere contra reum, eum subiiciendo questionibus. nam generali consuetudine receptum est, ut nec accusatio impediatur inquisitionem, nec inquisitio

accusationem, & ut haec duo remedia possint simul concurrere in principio, medio, & fine totius causae, & alterum alteri possit succedere, esseque adminiculo; ut docet Clarus lib. 5. §. Pract. criminal. qu. 3. & Gomezius to. 3. cap. 13.

5 Quinto; Quando Iudex quaerit quis acceperit, non tenetur subditus patefacere eum, qui quod non posset aliter obtinere solutionem; acceperit causam iustae compensationis; ut recte Nauarrus cap. 17. num. 115. Ratio est, quia praecipuum Superioris procedit ex praesumptione alicuius iniustitiae; quam subditus putat hinc non subesse.

6 Sexto, Si ex denuntiatione vel testificatione aliquod notabile damnum mihi meisve immineret, non teneor. non enim haec officia praestare tenemur cum nostro damno, nisi bonum publicum illud necessario postulet. Ita Nauarr. cap. 25. n. 50. & Couarruias qq. pract. cap. 18.

7. Septimo, Si cognoui ab iis qui fide non sunt digni; hoc enim perinde est ac si nescirem: unde non teneor testari aut denuntiare, ut recte Nauarr. cap. 25. num. 46. neque expedit reuelare eos qui dixerunt, si fide digni non sunt; quia reus exponetur periculo iniustae infamiae & poenae. Iudex enim, qui nescit fidem eorum suspectam, fortasse eis credet, & ex eorum testimonio poenam inferet. Si non possum probare, (ut si solus noui) non teneor denuntiare, etiam si Superior praecipiat; ita Nauarr. cap. 17. nu. 136. quod intellige de denuntiatione, quae fit tamquam Iudici, & in ordine ad punitionem. Si tamen agatur de testando, satis est me scire, quia testis non tenetur probare.

Notandum autem est, in omnibus casibus, in quibus non tenetur reuelare iniuratus, non teneri etiam iuratum: modo iuramentum suum conuenienti modo intellexerit; nempe cum interna restrictione, quae casum praesentem excludat: ut si dum praecipio Iudicis iuras te dicturum veritatem, quam nosti, restringas mente, quatenus Iure iuramenti teneor: quando enim non tenetur testari Iudice imperante, non potest Iudex ei imponere obligationem ut secundum mentem suam iuret: quare potest iurare alio sensu sibi commodo; neq; vllum in eo committitur mendacium, ut multis exemplis ostendi potest. vide supra cap. 11. dub. 20. Cauere tamen debet, ne deprehensa veritate, a Iudice putetur periurus, & poena falsi plectatur. quod si quis absque huiusmodi restrictione iurauerit, tenetur reuelare omnia quae absque peccato reuelare potest, ut iuramento satisfaciatur.

DUBITATIO VII.

Utrum testis ratione falsi testimonij teneatur ad restitutionem.

Respondeo & Dico Primo, Si vel sciens vel ex crassa ignorantia dixit falsum testimonium, ratione cuius alter iniuste damnus acceperit, tenetur ad restitutionem damnorum in solidum: Ratio est, quia per iniuriam est causa efficiens totius damni.

Aduerte tamen Primo, Si reus iam erat per alios testes conuictus; & tuum testimonium accedens nihil effecit; eod quod poena propter illud non est aucta, nec Iudex firmior redditus est ad eam irrogandam; te non teneri ad restitutionem: quia et si iniu-

Si possit probari, non est contra iustitiam denuntiatio.

Neque cum solus nesci auctorem.

Aliquando potest testari, sed non tenetur.

50

6.

7.

51

Iuramentum

testium.

Iuramenti

inerna li-

mitatio.

52

Si ex gravi

culpa dixit

falsum te-

stimonium.

Si reus an-

te erat con-

uictus, non

restituatur.

iniuriam ei facias, non tamen es causa efficax damni, quod ex prioribus testimoniis iam censetur illatum. vide supra cap. 13. dub. 2. & 3.

53
Tenetur
reuocare,
ut malum
auctoriatur.

Secundò, Qui hoc modo falsum testimonium dixit, ratione cuius mors vel mutilatio est inferenda, tenetur sua dicta retractare, si id profuturum putet, quamuis ipsi similis poenae periculum crearetur, vt communiter docent DD. quisque enim tenetur damnum, quod alteri iniurè parauit, auertere, etiam cum pari damno suo; vt patet in restitutione famae, pecuniae, & honoris: nam in pari damno melior censeri debet conditio innocentis, vide supra cap. 11. dub. 20. & 22.

Dices, Quisque magis tenetur consulere vitae suae quam alienae: ergo non tenetur succurrere vitae alienae cum periculo sua.

54

Resp. Antecedens solum est verum in pari causa innocentiae; vt si vita tua sine mea culpa sit in periculo, non teneor tibi consulere eum periculo meo. secus est, si meam culpam & iniuriam periclitetur. Hinc fit, vt si alios ad falsum testimonium dicendum induxeris, ex iustitia tenearis eos monere vt retractent. quòd si noluerint, debes Iudici totam tuam machinationem aperire, vt innocens liberetur; quamuis inde tibi certa mors impenderet; vt rectè docet Petrus Nauarrus lib. 2. cap. 3. n. 253. quòd intellige, modò spes sit reuocationem illam profuturam.

55
Si absque
graui culpa
dixit.

Dico Secundò, Qui falsum testimonium dixit ex ignorantia vel inaduertentia non damnabili, vel ex obliuione, saltem non mortifera, ratione cuius contingit aliquem damnari, non tenetur ad restitutionem. Ita Caiet. q. 70. art. 4. & Petrus Nauarra supra. Probat, Quia neque ratione rei acceptae, (cum nihil inde habeat) neque ratione iniustae damnificationis; quia non peccauit, saltem mortifere, vt supponimus: atqui probabile est non teneri ad restitutionem ex damno illato, eum, qui non peccauit mortifere, vt ostensum est supra cap. 7. dub. 6. censetur enim huiusmodi damnum quasi fortuito illatum. Hinc etiam sequitur, illum non teneri cum vitae periculo suum testimonium retractare; vt ibidem Caietanus.

D V B I T A T I O V I I I.

Vtrum testis teneatur ad restitutionem, si nolit testari, vel si veritatem occultet.

56
Tenetur
aliquando
se offerre.

Suppono Primò, Non teneri ad restitutionem ex eo, quòd se non obtulit, quia non tenetur ex iustitia se offerre: quamuis interdum teneatur ad hoc ex charitate; vt si suum testimonium videt esse necessarium ad liberandum innocentem, vel ad accusatorem, (qui propter bonum publicum tenebatur accusare) eripiendum periculo poenae talionis; vt docet Nauarrus cap. 15. num. 17.

Nō tenetur
cum graui
damno.

Secundò, Etiam non teneri ad restitutionem, si nolit testari, quando graue damnum ei inde impenderet; quia non tenetur tunc testari: nec Superior potest eum ad hoc obligare, nisi ratio boni publici id postulet. vnde potest vel citatus non comparere, vel si compareat, aliquo artificio se eximere; vt docet Sotus de secreto, memb. 2. q. 7. dub. 3. & Nauarr. cap. 25. num. 50. & alij.

57

Sed difficultas est, si nullum damnum imminuat, & a Iudice citetur, vel iussus sit citari. Multi Do-

ctores docent, si hoc casu fugiat vel se occultet, vel aliqua arte Iudicis interrogationem eludat, teneri ad restitutionem. Ita Nauarrus cap. 25. num. 41. Sotus lib. 5. de Iustitia, qu. 7. art. 1. Michaël Salon q. 70. art. 1. dub. 5. & alij. Probat, Primò, Quia hoc ipso, quo citatus est, vel iussus citari, misso ad eum publico nuntio, tenetur ex iustitia testimonium dicere; sicut quando alicui munus tutoris imponitur. Secundò, Si Iudex præciperet tibi vt proferas scripturam quamdam, ad causam pertinentem, & tu eam occultares, tenereris ad restitutionem damni inde secuti; ergo similiter si præcipiat vt proferas tuum testimonium.

Resp. & Dico Primò, Verius omnino videri, eum, qui se occultat vel fugit priusquam Iudicis præceptum aut citatio ei legitime denutietur, non teneri ad restitutionem damni, defectu testificationis secuti: quamuis potuerit grauius contra charitatem proximi peccasse. Ita tenet Salon, adducens pro hac sententia Petrus Soto & Ioan. à Penna. Probat, quia nemo obligatur præcepto Superioris, priusquam id ei debito modo imponatur; sicut si inferior vitet conspectum Superioris, ne ab eo mandatum aliquod accipiat; non obligatur mandato, etsi malè faciat tali vitens artificio. Simili modo qui fugit vel se occultat, ne instituitur à Magistratu tutor vel curator pupilli, non peccat contra iustitiam, etiam si norit se ad hoc quaeri.

Dico Secundò, Non videri quoque improbabile, si postquam citatio Iudicis per ministrum publicum ei est insinuata, fuga vel fraude aliqua, testificandi actum declinauerit: vt si dicat reum sibi esse inimicum. Tenet Molina disput. 83. promittens se probaturum tract. 5. & multi viri docti huius Vniuersitatis à me consulti. Idem apertè indicat Siluest. v. Testis, nu. 8. vbi dicit eum qui falsum testatur peccare contra iustitiam; eum verò qui iubente Superiore non vult testari, peccare eò quòd agat contra obedientiam & charitatem proximi, non iniuando proximum vel bonum commune quando debet. Similiter alij DD. etsi testem falsum dicant peccare contra iustitiam, & teneri ad restitutionem, id tamen non dicunt de eo qui iussus recusat testari; sed solum dicunt eum peccare mortifere. Ita Tabiena v. Testis, num. 10. Fumus eodem num. 10. Caiet. v. Testimonium.

Probat, Primò; Quia citatio illa & præceptum non imponit illi obligationem iustitiae ad se istendum & ad testandum, sed solum obedientiae. non enim censetur iniustus si non compareat, sed inobediens vel contumax: sicut si quis iussus à Magistratu capessere tutelam, nollet obedire, vel falsis pretextibus se excusaret, nō esset iniurius in Magistratum aut in pupillum; sed esset tantum inobediens Magistratu, & in pupillum parum pius. Secundò, Quia obligatio, qua quis lege iustitiae tenetur in gratiam proximi aliquam functionem obire, non nascitur præcisè ex præcepto Superioris; sed ex acceptatione eius, qui illam obit. hic enim acceptando officium vel functionem, implicite promittit; & ita se ad illam obligat, & alteri ius tribuit ad illam exigendam. Nemo enim potest alteri dare ius ad functiones liberas alterius, nisi qui illarum est dominus. quare cum nemo sit dominus mearum functionum præter me, nemo absque meo consentu alteri ius ad illas dare potest. Vnde vterius sequi videtur, testem, etiam si à Iudice præsentè interrogetur, non teneri ex iustitia respon-

Si nullum
impendens
damnum.

58
Occultans
se vel fu-
gens non
tenetur re-
stit.

59
Si iussus ei
insinuatur.

Obligatio
iustitiae
de oriatur.

respondere aut iurare de dicenda veritate; sed solum ex obedientia: quia Iudex precepto suo non potest imponere illi obligationem iustitiae ad iurandum, vel ad respondendum. Quare si nolit iurare aut respondere, puniri quidem potest tamquam inobediens, sed non tenetur ad restitutionem damni secuti reo vel accusatori. Secus est si agatur de scripto proferendo in lucem; quia est res externa, de qua Respub. potest disponere; sicut de aliis bonis, quando causa subest.

60 Petes; Quid si iurauerit se dicturam veritatem;

nonne tunc tenebitur ex iustitia dicere veritatem? *si iurauit.*
 Resp. Probabile esse non teneri ex iustitia, sed solum ex obedientia & virtute religionis; quia per hoc iuramentum non intendit vllum ius iustitiae conferre in eum; cuius causa iurat; non enim intendit ei aliquid promittere, sed solum iurare hoc futurum, nempe quod sit dicturus veritatem, quam nouit, secus si promiserit. Hac dixerim non omnino asserendo, sed disputando, vt res ista à viris doctis magis examinetur. alioquin mihi sententia magis recepta est cordi.

CAPVT TRIGESIMVM PRIMVM.

De Reo & Aduocato.

Continet Dubitationes 9.

D. Thomas q. 69. & 71.

DUBITATIO PRIMA.

Vtrum licitum sit reo & aduocato, occulta crimina testium detegere ad labefactandum eorum testimonium.

1
Non est
contra iustitiam.

RESPONDEO & Dico Primò, Si illa crimina valeant ad infirmandum testimonium, non est contra iustitiam ea aperire, maxime si alius modus illius repellendi sit incommodus est communis Doctorum. vide Sotum lib. 5. de Iustitia, qu. 7. art. 3. Ratio est, quia quisque potest seipsum tueri cum iusto moderamine, eodem genere armorum, quo oppugnatur: nec alter potest queri de iniuria, cum sit inuasor, & sponte se huic periculo exponat, hoc ipso, quo testatur vel accusat. Talia crimina sunt, periurium; crimen falsi; & omnia, ob quae incurritur ipso facto excommunicatio, si nondum est absolutus; denique omnia, ob quae incurritur infamia Iuris vel facti, vt si alibi infamis de aliquo crimine. vide Clarum quæst. 24.

2
Potest tamen esse
contra
charitatem.

Dico Secundò, Fieri tamen potest vt sit contra charitatem talia crimina patefacere. Primò, Si testis non se sponte ingestit, sed coactus à Iudice; & crimen, quod ei obicitur, esset graue, ob quod capite sit plectendus; causa verò Rei non sit magni momenti. quòd si sponte se obulisset ad testificandum, non esset tanta ratio habenda istius incommodi; sibi enim imputare debet illud detrimentum, quod per alterius exceptionem incurrit. Secundò, Si alia ratione minus noxia possis eum repellere; vt si sit consanguineus vel affinis actoris, vel de eius familia; si testis tibi inimicus, si pauper, si mente non firma, si impuber; & in causa criminali, si nondum est viginti annorum, de quibus supra cap. 30. dub. 5.

3 Dices, Quando reus testem aliter repellere potest, videtur esse contra iustitiam, si occulta eius crimina pandat; quia si ratione minus noxia se possit tueri, non habet ius vtendi defensione nocentiore; sicut qui inuasorem minore incommodo potest repellere, non potest ei grauem laesionem irrogare.

4 Respondeo, Reum habere ius repellendi testem quouis modo magis idoneo; cum testis hoc ipso,

quo vult testari, videatur cedere iure suo, & permittere reo, vt omni modo, qui ipsi erit commodior, se tueatur. In illo tamen modo tenetur non excedere debitam moderationem. sicut is, qui inuaditur armis, non tenetur ex iustitia fugere, aut terere inuasorem clamoribus; præsertim quando hæc decorè facere non potest; sed potest se armis tueri, faciendo id, quod necessarium est ad euasione; quamuis aliquando ex charitate possit obligari vt alio modo vtatur.

Habet ius repellendi testem omni modo magis idoneo.

DUBITATIO II.

Vtrum reus, si impingat accusatori crimen mendacij seu calumniae, peccet, & teneatur ad restitutionem.

D. Thom. quæst. 69. art. 2.

RESPONDEO & Dico Primò, Reus saltem ex charitate ita tenetur respondere & se defendere, vt quam minimum accusatorem lædat: vt si de occulto accusetur, sufficit vt simpliciter neget. quare abstinendum est ab illa verborum asperitate, qua calumniae vel mendacij crimen accusatori ingeritur: nam contra charitatem est, si proximo maius malum inferas, quam ad tui defensionem sit necessarium.

5
Debet quam minimum lædere.

Dico Secundò, Reus accusatus de crimine, quod iuridicè probari nequit, non peccat contra iustitiam, euamsi neget crimen, imò etiamsi dicat accusatorè mentiri & calumniari. Ita Siluest. v. Restit. 3. q. 4. Nauar. cap. 18. num. 49. Petrus Nauarra lib. 2. cap. 4. n. 348. Colligitur ex D. Thoma q. 69. art. 2. vbi dicit, *reum se possit tueri quacumque via, modo non dicat mendacium*: atqui dum dicit talem accusatorem mentiri & calumniari, non dicit mendacium. Nam qui accusat de eo quod probare non potest, calumniator præsumitur, vt docet Glossa in cap. 2. de calumniatoribus: ac proinde etiam cenfe.